

Zoo had Octavianus, na het belangrijke jaar 27 Augustus, zijn doel bereikt. Het genie van Caesar had hem den weg gebaad, maar waar diens onstuimige genialiteit te pletter was geloopt, had zijn schranderere bedachtzaamheid elk obstakel weten te vermijden of geleidelijk overwonnen. Tot de monarchie heeft Augustus zich nooit openlijk bekend, nooit heeft hij openlijk gebroken met den republikeinschen regeeringsvorm. Hij heeft niet anders dan een reeks republikeinsche ambten aanvaard. Maar het republikeinsch systeem was gebaseerd op een evenwicht tusschen de verschillende ambten, elk in tijdsduur beperkt en bekleed door twee magistraten, zoodat een onderlinge contrôle werd uitgeoefend en overmacht van een enkeling onmogelijk werd. Door al deze tegenstrijdige ambten te cumuleeren werden de republikeinsche beginselen dusdanig aangetast, dat men onmogelijk van de „republiek van Augustus” spreken kan.¹⁾ In de richting van een monarchie wijzen ook Augustus' dynastieke bemoeiingen, zijn pogingen zich door een zijner familieleden op te doen volgen. Ook hierin is hij geslaagd. Maar het is de tragedie van dit anders zoo rijke en welgeslaagde leven, dat uit zijn lang en gelukkig huwelijk met Livia geen kinderen zijn geboren, dat alle door hem als opvolger bestemde bloedverwanten op jeugdigen leeftijd sterven en dat ten slotte alleen zijn meer door hem geachte dan geliefde stiefzoon Tiberius overblijft.

De grondvester van het Romeinsche keizerrijk was geen revolutionnair, die al het bestaande omverwierp en iets nieuws schiep uit het niet. Integendeel; hij heeft al het bestaande erkend zoowel de oude tradities als de eischen van den nieuwen tijd; de taaie kracht der republikeinsche instellingen heeft hij beseft en de noodzakelijkheid eener alleenheerschappij ingezien. Oudvaderlandsche republiek en Hellenistische monarchie heeft hij weten te vereenigen tot een nieuw, typisch Romeinsch geheel: het principaat, het keizerschap in den vorm, waarin het zich twee eeuwen lang zou handhaven.

Onder Augustus' bewind herstelt het rijk zich spoedig van burgerkrijg en oorlog. De grenzen worden geconsolideerd, het binnenlandsch bestuur wordt verbeterd, de economische toestand herstelt zich, de sociale toestanden verbeteren, godsdienst en moraal doen zich weer gelden. De Pax Romana, een door de wapenen bedwongen en bewaakte vrede, geeft het rijk de zegening van rust en orde. In weinige jaren weet Augustus dit te bereiken. En toch, een geniaal man is hij geenszins, op geen enkel gebied onderscheidt hij zich bijzonder. Wel heeft hij een helder verstand, een onverzettelijken wil en bovenal een scherp oog op toestanden en menschen; deze laatste doet hem steeds de juiste wijze van optreden vinden, richt zijn voortreffelijke keuze van medewerkers en doet hem bovendien zijn eigen beperkingen kennen. Wat nood dat zijn krijgsmanskunst gering was wanneer een groot

¹⁾ Zie G. Ferrero: *Nouvelle Histoire Romaine* 1936. Voor andere, o.i. juistere opvatting zie Homo: *Auguste* 1935.